

A MAGYAR KIRÁLYI FÖLDMŪVELÉSÜGYI MINISZTERIUM KIADÁSA

RÁDIÓS GAZDASÁGI ELŐADÁSOK

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

ELNÖK: BR. PRÓRAY GYÖRGY DR.
HELYETTES ELNÖK: TÓTH JENŐ DR.

TAGOK:

BUDAY BARNA SZTANKOVICS JÁNOS
NÉMETH JENŐ WELLMANN OSZKÁR DR.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

CZVETKOVITS FERENC DR.

SEGÉDSZERKESZTŐ:

SUHAYDA TIBOR

SZERKESZTŐSÉG:

BUDAPEST, V., KOSZUTH LAJOS-TÉR 11. SZ., II. 202.

II. ÉVF.

A. SZERZŐMUNKÁK.

2. SZÁM.

A KISGAZDA KÖNYVVEZETÉSE

ÍRTA:

DR. KÁROLY REZSŐ

MINISZTERI TANÁCSOS

A MEZŐGAZDASÁGI ÜZEMI INTÉZET IGAZGATÓJA

OLYASD EL, ŐRIZD MEG ÉS GYŪJTSD KÖNYVTÁRBA!

A Földművelésügyi Minisztérium megbízása alapján
csinos kivitelű és egész vászonkötésű

BEKÖTÉSI TÁBLÁK

ezen „Rádiós Gazdasági Előadások“ 1928. évben megjelenő
számaihoz már kaphatók könyvkereskedésünkben. Ára közvetlen
nálunk átvéve darabonként —80 fillér, postán, keresztköttéssel 1— pengő
„Patria“ Irodalmi Vállalat és Nyomdai R.-T., Budapest, IX., Üllői-út 25. szám.

A kisgazda könyvvezetése

írta: **Dr. Károly Rezső** miniszteri tanácsos
a Mezőgazdasági Üzemi Intézet igazgatója

A mezőgazdasági termelés folyton súlyosbodó terhei okozzák, hogy a termelést és üzletvitelt a kisbirtokon is korszerű elvek szerint kell folytatni. Ez annyit jelent, hogy az okos újításokat és értékes vívmányokat a kisbirtok termelésébe és üzletvitelébe is be kell hozni. Az üzletvitelhez tartozik a gazdaságban végbemenő változások számszerű ellenőrzése, vagyis számontartása is, ami könyvvezetés útján történik.

Könyvvezetés alatt értjük általában a mezőgazdasági üzem keretében rendszerint egy év leforgása alatt végbemenő számszerű változások feljegyzéseit, oly célból, hogy a feljegyzések alapján az üzleti forgalmat ellenőrizni, az évi tisztajövedelmet kiszámítani, a vagyont megállapítani lehessen. A könyvelést számtartásnak is mondják. Csakugyan a számtartás a közvetlen cél, a könyvelés pedig eszköz e cél eléréséhez.

A könyvelés (vagy számtartás) nagy fontossága ellenére az a területe a magyar mezőgazdaságnak, amely nem részesül abban a figyelemben, aminőt általában megérdemelne. Ez különösen áll a kisbirtokra, a kisgazdára nézve, akinek könyvelésével jelen alkalommal foglalkozni kívánok.

Hogy a könyvvezetés a kisbirtokon még ritka, mint a fehér holló, annak több oka van. Ezek közül csak egyesekre akarok itt kitérni. A legtöbb gazda, főleg kisgazda a könyvelés nehézsége felől túlzott aggodalmakat táplál. Azt hiszi, hogy nagyon időt rabló aprólékos munka, amelynek nem tud megfelelni. Azután meg le is kicsinyli hasznát. Pedig megfelelő vezetés és útbaigazítás mellett a nehézségek egy kis jóakarattal és kitartással legyőzhetőek. Az a kevés munka, hetenkint néhány félóra, amit a feljegyzések okoznak, számba sem jöhet azokhoz az előnyökhöz képest, melyeket általa elér a gazda.

A könyvelés haszna éppen nem csekély. A könyvvezetés által a gazda birtokát és üzemét részleteiben megismeri, helyzetét áttekintheti. Megállapíthatja és ellenőrizheti vagyoni helyzetét. Kihhasználásának feltételeit és útjait mérlegelheti. Csalódások ellen magát megvédi, a többtermelést jövedelmező alapra helyezheti. A könyvelés rendet hoz gazdaságába, rászoktat az üzleti gondolkodásra, adatokat szolgáltat számításokhoz és befektetésekhez. Megóv túlfizetésektől, birtokvétnél és haszonbérletnél. Öröklés esetére helyes alapot nyújt a megosztáshoz és megfelelő bérigények támasztásához, megvédi a gazdát közvetve vagy

közvetlenül a túladózás ellen. Az okos takarékoságnak pedig a könyvvezetés elsőrendű előmozdítója. Általában azt lehet mondani, hogy a könyvvezetésnek rendkívül nevelő hatása van a gazdára, amelytől hiba, ha a gazda magát megfosztja.

Említettem az adózás szempontjait. A könyvelés kérdésének erre az oldalára külön kell kitérnem. Ez nem jelenti azt, mintha a könyvvezetés főszempontját az adózási érdekekben kellene keresni, hiszen az adótörvények a gazdának, illetőleg a kisgazdának nem írják elő a könyvelést. Azonban a helyes adóbevallást a rendszeres könyvelés nagymértékben megkönnyíti. Amikor pedig a súlyos adókimutatás alapjának megvizsgálására, annak esetleges megfellebbezésére kerül a sor, akkor is a könyvelés az, amelyből a fellebbezés adatait merítheti és igazát bizonyíthatja. Még azok a kisgazdák is, kiknek az adóalapját — ennek csekélyebb összege miatt — egyszer megállapítva, változatlanul átvitték a következő évre, vagyis rögzítették, hasznát láthatják a könyvelésnek. Ugyanis rögzített adóalapot csak könyvelés útján lehet ellenőrizni, esetleges felmondását csak erre támaszkodva lehet helyesen mérlegelni és elhatározni. Az adóhatóság téves megállapításait pedig szintén csak rendszeres könyvelésből lehet megcáfolni.

A törvény különben is kimondja, hogy akik szabályszerű könyveket vezetnek, azoknak adóalapját, amennyiben a könyvelés elfogadható, ebből állapítják meg, adóját erre támaszkodva vetik ki.

Már itt meg kell jegyezmem, hogy az üzleti könyvelés által kiszámított vagyon és jövedelem nem fedi az adózási vagyont és tisztajövedelmet. A szabályszerű könyvelés útján elért eredményeket ki lehet igazítani olyan irányban, hogy az adószempontoknak is megfeleljen. Erre a kérdésre még ki fogok terjeszkedni.

A könyvelés szerepének és jelentőségének rövid vázolója után, lássuk a könyvelés elveit és módozatait.

A könyvvezetésnek — amint már említettem — végső és legfontosabb feladata a tisztajövedelem és a valóságos tisztavagyon kiszámítása és megállapítása. Ez rendszerint az év végén, zárlat készítése útján történik, de erre már a könyvvezetés megkezdésénél is figyelemmel kell lenni.

A mezőgazdasági tisztajövedelem a következő három forrásból tevődik össze, ezek: 1. a pénzbevétel és pénzkiadás között mutatkozó különbség; 2. az év kezdeti és év végi vagyonérték különbsége; 3. a gazdának szolgáltatott termények és termékek értéke, illetőleg a birtokból kapott vagy annak adott szolgáltatások értékkülönbsége. Ezek a tételek a jövedelmet hol növelik, hol csökkentik.

A könyvvezetési cél eléréséhez különböző természetű és berendezésű könyvek, illetőleg jegyzékek szükségesek. A könyvvezetés terjedelmére nézve a birtok nagysága, belső vagy külső forgalmának a mérete az irányadó. A jelen esetben csak a kisbirtokon, értve alatta a kb. 100 kat. holdas és azon aluli birtokon szükséges könyvekre, illetve jegyzékekre terjeszkedem ki.

Eszerint a könyveléshez szükséges könyvek, illetve jegyzékek a következők: 1. vagyonjegyzék, vagy vagyonleltár az évkezdeti és évvégi állapotról; 2. pénztári könyv vagy jegyzék a bevételek vagy kiadások

feljegyzéséhez ; 3. a gazdának és háztartásának szolgáltatott termények és egyéb szolgáltatások jegyzéke.

A vagyoneleltár, pénztárkönyv és tulajdonosnak tett vagy általa teljesített szolgáltatások jegyzéke alapján készül a zárószámadás vagy zárlat, amelynek a vagyónállapotra vonatkozó része a mérleg, az értékt forgalomra vonatkozó eredménye a nyereség-veszteségszámla.

Az említett háromféle följegyzésen kívül kívánatosak olyan jegyzékek is, amelyekből a termelési arány és eredmény megállapítható és a könyvelés pénzügyadatainak helyessége is ellenőrizhető. Nagyobb gazdaságokban ezekre a feljegyzésekre több külön könyv szolgál, kisebb birtokon a feljegyzések közös füzetben vagy könyvben is egyesíthetők.

A könyvelő munkája abban áll, hogy a birtokon felmerülő minden számszerű eseményt a megfelelő időben és sorrendben szabályszerűen feljegyezzen, az év végén a feljegyzések számadatait összevonja és az eredményt kiszámítsa.

A könyvvezetés kezdeténél az első és egyik legfontosabb teendő a vagyoneleltár felvétele, vagyis a vagyონrészek felsorolása, méreteinek és értékeinek feltüntetése. Ez a leltározás a könyvelés első évében kétszer történik : az év kezdetén és az év végén. A kétszeri leltározás célja — mint már említettem —, hogy a két időpontban volt állapot között a különbség megállapíttassék. Az első vagyónfelvétel a legnehezebb, mert figyelni kell arra, hogy minden számottevő vagyontárgy feljegyeztesse és helyesen értékeltesse. Az értékelés mérsékelten történjék. Az évvégi vagyón számbavétele egyszerűbb, mert némely vagyónrészt az év folyamán vagy egyáltalán nem, vagy csak keveset változik. E változás rendes oka a kopás és a romlás. Annál fontosabb, hogy azok a vagyontárgyak, az anyag- és terménykészletek, amelyek természetüknek megfelelően könnyebben és gyakran változnak, a leltározásnál pontosan számbavéttessenek. A kétszeri vagyónjegyzék-készítés csak az első könyvelési évben szükséges, a későbbi években az előző évvégi vagyón a következő év kezdeti vagyónát is jelenti.

A vagyónfelvétel alapján készülő vagyónjegyzék azért szükséges, mert a vagyónérték alapja a vagyónadónak is.

A főbb mezőgazdasági vagyónrészek a következők. *Földek*, művelési ágak szerint részletezve. *Épületek*, rendeltetési cél szerint megnevezve. *Földjavítások* (telkesítések), amelyek a földek hasznavehetőségét több évre fokozzák. A földek értékében rendszerint beleértődnek a fák, vetések, talajmunkák, jogok és egyéb hasonló dolgok. Mindezek a vagyónrészek, de különösen a földek, talajjavítások és épületek egymástól elválaszthatatlanok és együttesen szoktak adásvétel tárgyai lenni. A vagyónadóalapszempontjából a rendeletek ezek együttes értékelését engedik meg. Azonban több okból szükséges a vagyoneleltárban a földektől az épületeket és talajjavításokat különválasztva feltüntetni. A földek ugyanis általában változatlanok, nem kopnak, nem használódnak el. Az épületek és talajjavítások azonban még gondozás mellett is idővel elkopnak, elhasználódnak. Ezekből tehát az év végén, az év kezdeti állapotához képest, le kell számítani, le kell írni. Ennek lehetősége érdekében szükséges ezeket külön feltüntetni.

Az eddig megnevezett vagyonrészek képviselik az ingatlan vagyont, más néven az alaptőkét.

A további tőkealkotórészek, a *gép- és eszközlétár*, az *állattőke*, másképp *élő*, *elevenlétár*, a *termény- és anyagkészletek*, valamint a *pénzkészletek*. E tőkerészek mindegyike más és más természetű; mindegyiket külön kell részletezni és értékelni. A gépek és eszközök is romlanak, kopnak. Ezek értékéből is lehet megfelelő hányadot az év végén leszámítani, leírni. Ezek a vagyonrészek képviselik az ingó vagyont vagy üzemtőkét. A gép- és eszköztőkét, valamint az állattőkét *álló üzemtőkének*, a terményeket, anyagokat és pénzkészletet *forgó üzemtőkének* mondják.

A felsorolt tőkealkotórészek együttes értéke a cselekvő vagyon. Ezzel szemben tartozások is állhatnak fenn, melyek a szenvedő vagyont alkotják. Az utóbbi összeget levonva az előbbiből, kapjuk a tulajdonos valóságos tiszta vagyonértékét, amelynek évvégi állapota az alapja a vagyonadónak.

A másik nélkülözhetetlen teendő a könyvvezetésnél a pénzforgalomnak, vagyis a bevételeknek és kiadásoknak feljegyzése, évkezdetről fogva, időrendben és tételenként. A pénztárkönyv (pénztári jegyzék) berendezése igen egyszerű lehet. A kisgazdák számára a legmegfelelőbb az az elrendezés, amelynél a füzet egyik lapja a „Bevétel“, másik lapja a „Kiadás“ feljegyzésére szolgál.

A hasábok elrendezése, amelyekben a bejegyzések történnek, különböző lehet, valamint a hasábok száma is változhat. A hasábok alatt a lapnak függőleges vonalak által elválasztott területeit értjük. Az egyik hasáb a bejegyzés időpontjának, egy másik az okmánymelléklet sorszámának feltüntetésére szolgál; a harmadik főhasábban a tárgy megnevezése történik, ebbe kell jegyezni: mit, mennyit, kinek, minő egységáron adtunk el, vagy kitől vettünk, a negyedik hasáb a készpénz-bevétel vagy kiadás összegét tünteti fel. Az okmánymelléklet különösen az adózási könyvelésnek fontos kelléke, amely igazolja és részletezi az illető tételt.

A mezőgazdaság bevételi és kiadási forrásai többfélék, de legalább három-négyféle természetűek lehetnek. A bevételek származhatnak a földbirtokból, vagyis a mezőgazdasági üzemből, eredhetnek valamely mellékfoglalkozásból, vagy másféle forrásból, tisztségből, bankból stb. A kiadás szintén illetheti a földbirtokot, vagyis mezőgazdasági üzemet, illethet más foglalkozást, magánszükségletet stb.

A jövedelem kiszámításánál a különböző természetű tételeket nem lehet egy kalap alá vonni. Nem lehetne a mezőgazdaság jövedelmességének számítani azt, amit valaki nem a mezőgazdaságban, hanem egyéb tevékenységéért kap vagy banknál, avagy szövetkezetnél fekvő tőkéje után felvesz. Nem lehet a mezőgazdaság terhére számítani azt, amit a gazda családjának ruházatára, ételmezésére, iskoláztatásra, vagy saját szórakozására kiadott, mert ezek mind magánkiadások, ezeket a kiadásokat nem lehet egy kalap alá foglalni azokkal, amelyek például ekevasárlásra, leltári tárgyak javítására, abraktakarmányok beszerzésére, mezőgazdasági munkások díjazására felmerültek és a mezőgazdaságot terhelik.

Ha a bevétel és kiadás számösszegeinek bejegyzésére csak egy-egy hasáb áll rendelkezésre és a tételeket csak egy-egy összegben írjuk be, akkor az év végén, zárlat készítésekor a különböző természetű tételeket a közös hasázból kell kiszedni és csoportosítani. Ez az év végére hagyva elég keserves munka. A szétválasztást megkönnyíti az, ha a munkát már év közben a tételek bejegyzésénél előkészítjük. Ez elérhető a pénztári jegyzék olyan berendezésével, amelynél a teljes bevételi és kiadási összeg hasábjain kívül még más hasáb is létezik és így elválaszthatjuk a földbirtokot illető tételektől az egyéb felmerült bevételeket vagy kiadásokat. A szétválasztás úgy történik, hogy minden tétel pénzösszegét nemcsak a főhasábra jegyzik fel, hanem a tétel természetének megfelelő hasábkba is. Ilyen hasábok a közös háztartás, magánkiadás és egyéb kiadások közös számú hasábjai. A szétválasztáshoz a kisgazdaságokban a főhasábon kívül még legfeljebb 2—3 hasáb szükséges.

A készpénzen történt vétel és eladás összegein kívül a hitelbe történt vételeket és eladásokat is jegyzékbe kell venni.

A harmadik könyvelési munka a földbirtok által a gazda háztartásának szolgáltatott termények feljegyzése. Kisgazdaságokban ez annál inkább szükséges, mert itt a háztartás aránylag többet fogyaszt, mint a nagyobb gazda háztartása, mert a kisgazda háztartásából kapja sokszor a munkás is az ételleget. A fogyasztási jegyzéknek fel kell tüntetni, hogy miféle terményekből mennyi volt a fogyasztás. A legbiztosabb eredményt természetesen az adja, ha a feljegyzések naponként történnek. Ezt a feljegyzést a közös füzetben nem célszerű megtenni. Alkalmasabb, ha ezeket az adatokat ideiglenesen valami más füzetbe, esetleg naptárba írja fel a háziasszony és ebből legalább hetenkint történik a feljegyzés a számtartási füzetbe. A gazda háztartásában felhasznált termények értéke bevételnek számít, vagyis a jövedelemhez hozzá kell adni.

A kisgazda azonban nemcsak igénybe veszi a gazdaság termékeit, hanem ő is szolgáltat értékeket a gazdaságnak. Kisgazdaságban a legnagyobb szolgáltatás a gazda és családtagjai által végzett mezőgazdasági munka. Ennek a munkának az értéke az üzleti jövedelem kiszámításánál a gazdaságnak kiadásai közé tartozik.

A jövedelemadózás szempontjából ezt a munkaértéket nem szabad felszámítani. Ennek az adózás szempontjából meg van a maga helyes oka, amelyet itt egyelőre nem érintek.

A gazdának és családtagjainak munkaszolgáltatását szintén időrendi feljegyzés útján lehet számontartani; ez a feljegyzés azonban nem kis munkával és nehézséggel jár, azért kisgazdától általában nem is lehet kívánni. Ehelyett a munkaszolgáltatást és értékét becsléssel szokták megállapítani.

Az említett főbb feljegyzések alapján mindazoknak az adatoknak a birtokába jutunk, amelyekből a vagyont és tiszta jövedelmet az évvégi zárszámadás, vagy zárlat útján meg lehet állapítani. Ez a zárlat nem más, mint az év folyamán tett feljegyzések adatainak összevonása és szembeállítás az eredmény megállapítása végett.

A vagyonsjegyzék összevonásával készül a vagyonszeállítás.

A vagyonösszeállítás értékeit összeadva kapjuk a vagyonerőértéket, vagyis a vagyont. Az év kezdeti és évvégi vagyon szembeállítás a vagyonerőérték. Ha az évvégi vagyon nagyobb, mint az év kezdeti, akkor a különbség a jövedelmet növeli. Ha pedig az évvégi vagyon kisebb, akkor ez a különbség a jövedelmet csökkenti.

A tiszta jövedelmi zárómérleg úgy készül, hogy egyik hasámban egymás alá írjuk a jövedelmet növelő tételeket, a másik hasámba a jövedelmet csökkentő tételeket. Az egymás alá írt tételek összegének egybevetéséből tudjuk meg a tiszta jövedelmet vagy veszteséget.

A gazdaság üzleti tiszta jövedelme, amint már említettem, nem azonos az adójövedelemmel. Mindkettőnek kiszámítása más és más elvek szerint, de ugyanazon adatok felhasználásával történik. A különbség oka főleg abban rejlik, hogy a gazdaság jövedelmének kiszámításánál nem vagyunk tekintettel esleleges idegen tőkék felhasználására, tehát a birtokot teljesen tehermentesen képzeljük, esetleges kölcsönök után kamatot nem számítunk. Az adójövedelem kiszámításánál nem a gazdaság jövedelmét, hanem a tulajdonos, illetőleg a hasznélvező jövedelmét keressük.

A gazdaság üzleti jövedelmének kiszámításánál jövedelmi (jövedelmet növelő) tételek: a cselekvővagyontöbblete az év végén, a pénztári könyv mezőgazdasági bevételi többlete, a követelések többlete a tartozásokkal szemben, a gazda és családjának szolgáltatott termények értéke. Az üzleti jövedelmet terhelő vagy csökkentő tételek: a cselekvővagyontöbbletében az év végén mutatkozó hiány, a pénztári kiadási többlet, a tartozások többlete a követelésekkel szemben, a gazda lakásának bérértéke, valamint a gazda és családjának munkaértéke.

A jövedelmet növelő és csökkentő tételeknek összevetése mutatja az üzleti tisztajövedelmet vagy pedig a veszteséget.

A földbirtokból származó adóköteles jövedelem a földbirtok üzleti jövedelmétől lényegileg azáltal különbözik, hogy az adózó és családja munkaegyenértékét nem lehet jövedelmet csökkentő tételnek tekinteni, ellenben az adóssági stb. kamatokat s hasonló terheket igen. Az üzleti jövedelemhez tehát hozzá kell adni a levont munkaegyenértéket, le kell vonni a kamat stb. terheket. A számítás változik, ha a földbirtokon más jövedelmi források (ipar, kereskedelem, tőkejövedelem) is az adózó rendelkezésére állottak. Ennek fejtegetésébe itt nem bocsátkozom.

A vagyonadóalapról csak annyit említek itt újból, hogy ezt az évvégi összes vagyonrészek összege képviseli.

A könyvelés bevezetése szempontjából nemcsak annak elveit kell ismerni, hanem más kérdésekre is figyelemmel kell lenni. Az egyik kérdés a könyvvezetés megkezdésének legmegfelelőbb időpontja. A könyvvezetést bármikor meg lehet kezdeni. Gyakorlati, különösen adózási szempontból a kisgazdának a könyvvezetés megkezdésére nálunk legmegfelelőbb időpont a polgári év első napja, vagyis január elseje.

A könyvelés szabályaihoz tartozik, hogy a feljegyzéseket tintával vagy tintaceruzával kell végezni, tilos törölni vagy vakarni, hanem csak keresztülhúzni lehet a tételt és az újat fölébe írni. A feljegyzéseket lehetőleg naponta kell végezni, apróbb tételeket, például tejleadást külön

könyvecskében, vagy külön papírlapon kell feljegyezni, az összegeket pedig hetenkint, vagy havonként kell a rendes könyvbe beírni. Szövetkezeti vagy más számlákon a mezőgazdaságot, háztartást vagy magánvásárlásokat érintő tételeket különválasztva kell beírni stb.

Az a kérdés most már, hogy a kisgazda miként válthatja valóra az itt közölteket. Hogyan fogjon hozzá a könyvvezetéshez? A legegyszerűbb, ha erre a célra megfelelő könyvelési füzetet szerez be.

A könyvelést megkönnyíti olyan rovatozott füzet vagy könyv, amelyben rövid útmutatás mellett a bejegyzésekre megfelelő hely van. Az Országos Mezőgazdasági Üzemi Intézet (Kossuth Lajos-tér 11., Földművelésügyi Minisztérium) ilyen rovatozott könyvet, mely a kisgazdának egész évre elég, csekély 1-50 P. önköltségi áron bocsáthat rendelkezésre. Az év végén ezeket a könyveket, amelyek a feljegyzéseket magában foglalják, az intézet bekéri és helyesbítés után a félnek visszaküldi.

Már most még az a kérdés, hogyha a kisgazda nem rendelkezik megfelelő rovatos ívekkel, vagy ilyent nem tud beszerezni a kellő időre, hozzáfoghat-e még ez évben a könyveléshez, mikor és hogyan?

Az említett füzet nélkül rögtön is meg lehet kezdeni a könyvvezetést, csak a bevételek és kiadások feljegyzését és a gazda háztartásának teljesített szolgáltatások bejegyzését kell január 1-től megtenni. Ugyancsak a vagyonalkotórészeket, de különösen a piaci terménykészleteket kell számba venni és feljegyezni. Erre az ideiglenes feljegyzésre akár milyen iskolai írka, naptárjegyzéklap vagy tiszta papíros is megfelel. Az ideiglenes feljegyzéseket azonban minél előbb rendszeres könyvvezetési füzetbe kell átvinni.

Egyébként a kisgazda könyvvezetésének minden kérdésében készséggel ad felvilágosítást a hozzáférőknek az Országos Mezőgazdasági Üzemi Intézet (Budapest, Kossuth Lajos-tér 11. sz.), de felvilágosítást adnak az összes gazdasági szakoktatási intézmények (gazdasági akadémiák, szarvasi gazdasági tanintézet, földművesiskolák, téli gazdasági iskolák stb.) és azok tanárai, a gazdasági tanárok, a mezőgazdasági kamarák, gazdakörök stb. is.

Ahol legalább 20 érdeklődő jelentkezik és a könyvelési füzet árát befizetik, a Mezőgazdasági Üzemi Intézet gondoskodik megfelelő tanfolyam tartásáról, amelyen a könyvelés szükséges egyéb tudnivalóit is az intézet kiküldöttje ismerteti.

A könyvelés kérdésében az Országos Mezőgazdasági Üzemi Intézet nemcsak a 100 holdas és kisebb gazdáknak áll rendelkezésére, hanem közép- és nagybirtokosoknak is, akik számára a könyvelést havi jelentések alapján, központilag, mérsékelt díjazás ellenében végzi.